

ΠΟΛΥΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ e-ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑ: ΜΙΑ ΣΧΕΣΗ ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΠΟΥΖΙΟΥ

*Εκπαιδευτικός Αγγλικής Γλώσσας, 9ο Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας
Επιμορφώτρια στις ΤΠΕ Β' επιπέδου για τις ξένες γλώσσες, Ελλάδα
angeland@sch.gr*

■ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σε έναν πολυμεσικό διαδικτυακό κόσμο, όπου η εικόνα σε οθόνη συνεχώς υπερκεράζει τον γραπτό έντυπο λόγο, η στροφή των ανθρώπων σε ηλεκτρονικές πηγές για ενημέρωση και σύνταξη κειμένων προς διαμοιρασμό προϋποθέτει αναδιάρθρωση της πρόσκτησης και επεξεργασίας στοιχείων. Επιδιώκοντας την απομάκρυνση από την παραδοσιακή έως σήμερα εκπόνηση σχολικών εργασιών, η σπουδή αυτή επικεντρώνεται σε νέα πρότυπα εκπαίδευσης με χρήση πολλαπλών πόρων. Η πρόταση, υλοποιήσιμη τόσο διά ζώσης όσο και εξ αποστάσεως, στοχεύει να καταδείξει τη σχέση μεταξύ νέων γραμματισμών και ενεργής άσκησης δημοκρατικών δικαιωμάτων. Η διαδικασία περιλαμβάνει εργασία σε ομάδες με διακριτούς ρόλους, αναζήτηση σε προτεινόμενες πηγές, αξιολόγηση και επιλογή δεδομένων, διαπραγμάτευση εννοιών, συνειδητοποίηση της έκφρασης ιδεολογιών μέσω της γλώσσας, αντίδραση σε ανεπιθύμητες καταστάσεις, σύνθεση και παρουσίαση πολυτροπικών προϊόντων, παροχή και λήψη ανατροφοδότησης, αποτίμηση της όλης δράσης. Τα αποτελέσματα της εκτέλεσης του σεναρίου, μέσα από ρουμπρίκες και συμπλήρωση ερωτηματολογίου, φιλοδοξούν να συμβάλουν στην κατοχύρωση της εφαρμογής πολυγραμματισμών σε περιβάλλοντα ξενόγλωσσης εκπαίδευσης –και όχι μόνο– ως προετοιμασία για απαιτήσεις πολιτειότητας του 21ου αιώνα.

Λέξεις κλειδιά: πολυγραμματισμοί, e-πολιτειότητα, δημοκρατικά δικαιώματα, διδασκαλία ξένων γλωσσών, ψηφιακά μέσα, δεξιότητες του 21ου αιώνα

MULTILITERACIES AND e-CITIZENSHIP: A RELATIONSHIP OF INTERDEPENDENCE

AGGELIKI BOUZIΟΥ

English teacher, 9th Primary School of Corfu

*Information & Communication Technologies (ICT) trainer B level for foreign languages, Greece
angeland@sch.gr*

ABSTRACT

In a multimedia world, where screen image constantly transcends written discourse, getting updated electronically, and writing with a view to share presuppose restructured data acquisition and processing. Moving away from traditional school assignments, this study focuses on novice educational standards leveraging numerous resources. The proposal, feasible both in face-to-face and online contexts, intends to demonstrate the relationship between new literacies and active exercise of democratic rights. Steps include learners assuming distinct roles within groups, searching in suggested sources, evaluating and selecting information, negotiating concepts, recognizing ideology expressed through language, reacting to undesirable situations, synthesizing and presenting multimodal products, granting and accepting feedback, assessing overall project. Scenario results, via rubrics and questionnaire completion, are expected to contribute to multiliteracy implementation in foreign language frameworks –and not only– as preparation for 21st century citizenship demands.

Keywords: multiliteracies, e-citizenship, democratic rights, foreign language teaching, digital media, 21st century skills

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια της πολιτειότητας σχετιζόταν πάντα με τη δύναμη των ατόμων κατά τη διαδικασία της άσκησης δημοκρατικών δικαιωμάτων για τη λήψη αποφάσεων η οποία απαιτούσε ικανότητες πρόσκτησης και επεξεργασίας δεδομένων (Simsek & Simsek, 2013). Στο παρελθόν οι κυριότερες πηγές πληροφόρησης ήταν οι εφημερίδες, τα βιβλία, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, ο κινηματογράφος. Γραμματισμός θεωρούνταν, ως επί το πλείστον, η παθητική ανάγνωση, η ακρόαση, η θέαση (Brandt, 2009). Όταν οι προσωπικοί υπολογιστές εισήλθαν στα σχολεία ως ευκαιρίες για γραφή ή ως δάσκαλοι και ως ειδήμονες στην εξάσκηση, φάνηκε ότι θα

βελτίωναν την παιδεία τόσο σύγχρονα όσο και ασύγχρονα. Ακολουθήθηκε όμως παθητική, δασκαλοκεντρική προσέγγιση, με τη θεώρηση της τεχνολογίας ως εργαλείου «από το οποίο» μαθαίνει κανείς με τον ίδιο τρόπο που μαθαίνει «από» τους δασκάλους, τα εγχειρίδια, την τηλεόραση (Wang et al., 2014). Με την ανάπτυξη του διαδικτύου και κυρίως της δεύτερης γενιάς (Web 2.0), οι τεχνολογίες άλλαξαν γρήγορα και μαζί τους οι κοινωνικές πρακτικές. Σημειώθηκε στροφή του κόσμου σε ηλεκτρονικές πηγές και υπηρεσίες για ενημέρωση, επικοινωνία (χώροι συζητήσεων, μικροϊστολόγια, Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης – ΜΚΔ), συνεργασία (εφαρμογές συνεργατικής συγγραφής) και διαμοιρασμό υλικού (κοινωνικοί σελιδοδείκτες, ιστολόγια, αποστολή εικόνων, βίντεο και ηχητικών αρχείων) (Στυλιάρης & Δήμου, 2015). Οι υπολογιστές εμφανίστηκαν και ως γνωστικά εργαλεία υποστηρίζοντας (α) τη λήψη αποφάσεων, (β) τις μεταγνωστικές διαδικασίες, (γ) τη συστηματοποίηση, αποτίμηση και ανάλυση ευρημάτων, (δ) τη διευκόλυνση της συλλογικής επίλυσης προβλημάτων και της μέθεξης ιδεών σε πολυτροπικές μορφές (Lajoie & Azevedo, Jonassen & Reeves, και Azevedo, αναφ. στο Wang et al., 2014). Ακόμη όμως και υπό αυτές τις περιστάσεις η αποστροφή και ο δισταγμός για εκμετάλλευση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στην εκπαιδευτική διαδικασία συνεχίστηκαν, με τις παραδοσιακές τακτικές διδασκαλίας και αξιολόγησης να επικρατούν παρά τον σύντομο αντίκτυπο που επιφέρουν στη μάθηση (Snyder, 2009· Kim & Reeves, αναφ. στο Wang et al., 2014).

Σήμερα που η κοινωνία στηρίζεται στην παγκόσμια κινητοποίηση και δικτύωση, η προσπέλαση, η διαχείριση, η αξιοποίηση και η διάχυση της πληροφορίας γίνονται από και προς ένα μείγμα κοινωνικών εταίρων, επίσημων αλλά και άτυπων φορέων, οργάνων ή θεσμών, όχι πάντα αξιόπιστων. Τα είδη λόγου που αναπτύσσονται εκτείνονται από την επιμελημένη και επιστημονική τεκμηρίωση έως την ολοκληρωτικά έωλη και παραπλανητική προσέγγιση (Μαρινάκη, 2015). Καθώς οι άνθρωποι αποκτούν πρόσβαση σε τόπους με ασαφή σύγχρονα και ασύγχρονα χωροχρονικά όρια, η έννοια της πολιτειότητας διογκώνεται. Ως εκ τούτου, προκύπτουν νέες ιδιότητες του πολίτη, οικουμενικής διάστασης, με πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές πλευρές (UNESCO, 2015). Η δυνατότητα συμμετοχής στο κοινωνικό γίγνεσθαι στηρίζεται πλέον στην ψηφιακή τεχνολογία (Mossberger et al., αναφ. στο Μαρινάκη, 2015). Η ανάγκη αντιστοίχισης της πολιτειότητας σε ψηφιακή/ηλεκτρονική (e) σηματοδοτεί την προετοιμασία των αυριανών πολιτών με ενεργή εμπλοκή σε καταστάσεις, έκφραση κατανόησης, έλεγχο στοιχείων, σύνταξη συλλογικών πολυτροπικών κειμένων της επιλογής τους, με αναλογισμό του κοινού και αντίδραση σε περιπτώσεις διαφωνίας (Simsek & Simsek, 2013).

Σε σχέση με την προετοιμασία των μαθητών σε δομές πρωτοβάθμιας και δευ-

τεροβάθμιας εκπαίδευσης, εμφανίζονται δύο τινά: αφενός, η επιμόρφωση των διδασκόντων στην παιδαγωγική χρήση των ΤΠΕ και η εναρμόνιση των στρατηγικών τους βρίσκονται στα σπάργανα· αφετέρου, η ενημέρωση μαθητών και γονέων για την καλλιέργεια εμπιστοσύνης στις διαδικτυακές εφαρμογές και η συνειδητοποίηση των κατάλληλων βηματισμών για σύσταση νέων ταυτοτήτων είναι σχεδόν ανύπαρκτες (Σταχτέας & Σταχτέας, 2020· Παράσχου κ.ά., 2021). Τίθενται, λοιπόν, κάποια ερωτήματα: Επαρκεί σήμερα ο παραδοσιακός γραμματισμός για την άσκηση δημοκρατικών δικαιωμάτων, όπως η πρόσληψη, η ερμηνεία, η αναδόμηση και ο διαμοιρασμός δεδομένων μέσω των παρεχόμενων πόρων; Συνεπάγονται η απλή επαφή των νέων με τα βιντεοπαιχνίδια, την τηλεόραση, τη μουσική, τα ΜΚΔ, καθώς και η επικοινωνία μέσω κινητών τηλεφώνων e-πολιτείοτητα; Πώς μπορεί να συνδεθεί το σχολείο με τις ανάγκες της σημερινής κοινωνίας; Πώς μπορούν τα τεχνολογικά εργαλεία και τα διαδικτυακά περιβάλλοντα να προσφέρουν περισσότερη αξία και να δώσουν φωνή σε κάθε χρήστη διευκολύνοντας τη συνδεσιμότητα, την εκδήλωση απόψεων και οξύνοντας παράλληλα την κριτική σκέψη και την αποδοχή των διαφορών;

Όσα περιέγραψαν ο Ribble και οι συνάδελφοί του (2004) αναφορικά με την εφαρμογή των ΤΠΕ στην παιδαγωγική διαδικασία μοιάζουν να αντικατοπτρίζουν το πλαίσιο εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας και στο σχολείο της συγγραφέως. Πολλοί συνάδελφοι ανά την επικράτεια ίσως αναγνωρίζουν παρεμφερή στιγμιότυπα στη δική τους κατάσταση. Κατ' αρχάς, η ανάθεση δραστηριοτήτων είναι ταυτόσημη προς όλα τα άτομα. Αν χρειαστεί οι μαθητές να εργαστούν από το σπίτι, αυτό ενδέχεται να καταστεί δυσχερές λόγω έλλειψης εξοπλισμού ή σύνδεσης στο διαδίκτυο. Ως επί το πλείστον, οι μαθητές εντρυφούν σε παραδοσιακές ασκήσεις κλειστού τύπου και σε μηχανιστική αναπαραγωγή γραμματικών φαινομένων άνευ στοχοθεσίας ή συγκεκριμένων αποδεκτών. Σε περιπτώσεις εργασιών ασχολούνται μεμονωμένα με την ίδια ενότητα, αναλαμβάνοντας όμοιους ρόλους και ακολουθώντας απaráλλακτη διαδρομή. Είτε εμπιστεύονται αποκλειστικά τα σχολικά εγχειρίδια είτε ανατρέχουν μόνοι τους σε ειδήσεις που μπορεί να προέρχονται από έγκυρες πηγές, αλλά μπορεί και να συνιστούν προσωπικές θέσεις. Συχνά υπερισχύει η ποσότητα αντί της αξιοπιστίας, καθώς οι περισσότεροι επιλέγουν επιπόλαια κάποια τμήματα, αντιγράφουν χωρίς να αποδίδουν πνευματικά δικαιώματα στους δημιουργούς, και επικολλούν σε δικά τους κείμενα, μη συνειδητοποιώντας τα περιττά συστατικά ή την επιρροή ιδεολογιών στη γλώσσα (Roth, αναφ. στο Κωστάκη, 2001). Επίσης, συνηθίζουν να λειτουργούν χωρίς να συνδέουν πτυχές με βιώματα και χωρίς να διατυπώνουν υποθέσεις ή να διαπραγματεύονται με άλλα μέλη τόσο για το περιεχόμενο όσο και για την εμφάνιση των παραγόμενων. Συνεπώς, η αλ-

ληλοβοήθεια ή/και η αλληλοδιόρθωση εκλείπουν. Εκτός αυτών, ενδέχεται αφενός να αποσπάται η προσοχή τους από παράπλευρα διαφημιστικά μηνύματα, χάνοντας έτσι χρόνο, αφετέρου να υποκύπτουν αργότερα στις απώτερες επιδιώξεις του μάρκετινγκ (αγορά προϊόντων ή υπηρεσιών που προβλήθηκαν) ή/και να εξαπατώνται παρέχοντας αφελώς προσωπικά τους στοιχεία.

Συν τοις άλλοις, τα παιδιά σπάνια κατέχουν μεθόδους διαφύλαξης ψηφιακών πόρων (με ενημέρωση λογισμικών, αντικατάσταση προγράμματα, τείχη περιφρούρησης, αποθήκευση ιστοσελίδων και προστασία μηχανημάτων). Διακρίνοντας ελάχιστα τις εκπαιδευτικές χρήσεις της τεχνολογίας, μερικές φορές εκμεταλλεύονται τις φορητές –και μη– συσκευές για να αποστείλουν μηνύματα άσχετα με το θέμα ή για να ασχοληθούν με ηλεκτρονικά παιχνίδια κατά τη διάρκεια του μαθήματος (σε εργαστήριο πληροφορικής ή –πολύ πρόσφατα– σε εικονικά δωμάτια). Κατά τη σύνθεση απαντήσεων –κυρίως μονοτροπικών έντυπων κειμένων– δυσκολεύονται να συλλάβουν τη δυσμενή επίδραση των ατελών προτάσεων και συντομεύσεων της καθημερινότητας στον επίσημο λόγο. Σε παρουσίαση αποτελεσμάτων είναι πιθανό να επιδεικνύουν είτε αδιαφορία είτε υποτίμηση της δουλειάς των εταίρων τους. Μια μεγάλη μερίδα χρηστών, σχολιάζοντας προφορικώς ή γραπτώς δουλειά ομοτίμων και τυχόν αναρτήσεις, εκφράζεται άκομψα ή προσβλητικά. Ακόμη, κατά τη σύγχρονη γραπτή συνεννόηση (chat) ή τη συμμετοχή σε ηλεκτρονικά παιχνίδια στον ελεύθερό τους χρόνο, αμελούν να αποκρύψουν την ταυτότητά τους (φωτογραφίες ή ονόματα). Αδυνατούν, επίσης, να πιστέψουν τους φυσικούς κινδύνους που ελλοχεύουν (καρπικό σύνδρομο από τον χειρισμό του ποντικιού, καταπόνηση των ματιών, κακή στάση της σπονδυλικής στήλης). Μέσα σε όλα αυτά παρατηρούνται μονοτονία, παθητικότητα, αμφίβολη άνθηση της φαντασίας, προσκόλληση σε στερεότυπα, εστίαση μόνο στο γλωσσικό κομμάτι, εξάρτηση από τον εκπαιδευτικό, τεχνητή-άκαμπτη επικοινωνία, μικρή διάδραση μεταξύ συμμετεχόντων, μέτρια διέγερση συναισθημάτων, περιορισμένες κινησιακές λειτουργίες, απουσία συνεργασίας, μηδενική διάχυση γνώσεων ή αξιολόγηση βηματισμών και επιτευγμάτων που θα μπορούσε να οδηγήσει σε μελλοντική αυτοβελτίωση.

Η συγγραφέας, διαπιστώνοντας την απόσταση μεταξύ των μαθητικών τακτικών και των απαιτούμενων δεξιοτήτων του 21ου αιώνα, θεώρησε γόνιμο τον σχεδιασμό ενός σεναρίου για οποιοδήποτε επίπεδο ηλικίας άνω των 11 ετών και ξένης ή μητρικής γλώσσας άνω του Α2. Οι στόχοι περικλείουν την ανάδειξη της σχέσης μεταξύ πρακτικών πολυγραμματισμού και ενεργής άσκησης δημοκρατικών δικαιωμάτων. Πιο συγκεκριμένα, οι επιδιωκόμενοι βηματισμοί περιλαμβάνουν τη δυναμική εμπλοκή συμμετεχόντων, την ποιοτική εκμετάλλευση τεχνολογιών, την προσπέλαση και διαχείριση πληροφοριών, την ερμηνεία βάσει κοινωνικο-πολιτι-

σμικού υπόβαθρου, τη σύμπραξη, τη διαπραγμάτευση ιδεών, την αυτονομία και την αντίδραση σε καταστάσεις. Η μελέτη θα ξεκινήσει με βιβλιογραφική ανασκόπηση, θα εστιαστεί σε προτεινόμενο σενάριο, θα προβεί σε αποτίμηση και θα καταλήξει σε συμπεράσματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Το θεωρητικό υπόβαθρο της πρότασης θα εκτεθεί ακολούθως. Μέχρι πρόσφατα ο παραδοσιακός γραμματισμός ήταν προσανατολισμένος στον έντυπο λόγο, με συνέπεια η διδασκαλία να εστιάζεται στην ανάγνωση, τη γραφή και την επανάληψη γραμματικών φαινομένων (Snyder, 2009). Ο *Γραμματισμός* στις μέρες μας περιγράφεται ως μια διαδικασία σύνθεσης και διαπραγμάτευσης μηνυμάτων με πρακτικές, γνώσεις και δεξιότητες οι οποίες λαμβάνουν χώρα μέσω πολυσιχιδούς διάδρασης των συμμετεχόντων, αναλόγως του κοινωνικού, πολιτισμικού και ιδεολογικού πλαισίου (Warschauer, 2009). Οι Νέοι Γραμματισμοί επικεντρώνονται σε νέα είδη αναπαράστασης του νοήματος πλέον της αποκωδικοποίησης, με μετουσίωση πολυδιάστατων σημειωτικών πόρων (γλωσσικών, οπτικών, ακουστικών, συναισθηματικών, κινησιακών, χωρικών κ.ά.), πολυτροπικών, πολυμεσικών, ανοικτής πρόσβασης κειμένων (Kress, 2003). Οι οθόνες των υπολογιστών αντικαθιστούν τις σελίδες των βιβλίων και η εικόνα ανεβαίνει σε δημοφιλή έναντι της γλώσσας. Η ανάπτυξη του διαδικτύου αλλάζει τη ροή της πληροφορίας από μονής σε πολλαπλής κατεύθυνσης. Με τα κοινωνικά δίκτυα ως δίκτυα σχέσεων και αλληλεπιδράσεων, και την κοινωνική δικτύωση ως τη σύσταση και αξιοποίηση κοινοτήτων ανθρώπων με κοινά ενδιαφέροντα, εμφανίστηκαν τα κοινωνικά μέσα (social media), διαδικτυακές υπηρεσίες οι οποίες επιτρέπουν στους χρήστες να συνεννοούνται μεταξύ τους, να εργάζονται από κοινού και να διαμοιράζουν περιεχόμενο, άρα να έχουν και μεγαλύτερο έλεγχο επ' αυτού (Safran, αναφ. στο Στυλιάρας & Δήμου, 2015).

Οι Νέοι Γραμματισμοί είναι αλληλένδετοι με τα *γνωστικά εργαλεία*, τεχνολογίες δηλαδή που αναβαθμίζουν τις ανθρώπινες δυνατότητες κατά την επίλυση προβλημάτων (Jonassen & Reeves, αναφ. στο Wang et al., 2014). Με τη χρήση γνωστικών εργαλείων σε ένα εποικοδομητικό πλαίσιο οι μαθητές μπορούν να εμπλακούν σε γόνιμη και πολύπλοκη σκέψη, αναπτύσσοντας νοηματοδοτούμενες τεχνικές. Η αναδιαρθρωμένη τεχνολογική ενσωμάτωση στην εκπαίδευση αποβλέπει στην επέκταση των γνωστικών δεξιοτήτων, ενθαρρύνοντας την προσπάθεια πολυτροπικών πηγών, την έρευνα, την ανάλυση και οργάνωση στοιχείων, την ανάκληση παλαιότερων εμπειριών, τη λήψη αποφάσεων, την αναδιαμόρφωση δεδομένων, τη

δημιουργία περιεχομένου από τους ίδιους τους μαθητευόμενους και τη διάθεση σε ευρύτερο κοινό (Lajoie & Azevedo, αναφ. στο Wang et al., 2014).

Η ευκολία των τεχνολογιών να συνδέουν ανθρώπους, χώρους, χώρο, χρόνο και τακτικές με νέους τρόπους χρησιμεύει σε μια νέα δυναμική ανάμειξη και συνεργασία (Jewitt, 2008). Με το Web 2.0 να χαρακτηρίζεται από *Επιλογή* (πρόσβαση ανεξαρτήτως χώρου/χρόνου), *Συζητήσεις* (διάλογος, σχόλια, αναρτήσεις σε ιστολόγια), *Επιμέλεια* (διάχυση, κατηγοριοποίηση, ετικετοποίηση, αντιπαράθεση, αξιολόγηση), *Δημιουργία* (σύνθεση προϊόντων ως καθημερινή πράξη) και *Συνεργασία* (ανάληψη αρμοδιοτήτων, διακριτοί ρόλοι) (Knight Commission Report, αναφ. στο Simsek & Simsek, 2013), η κοινωνική δικτύωση δύναται να υλοποιεί πολλούς από τους παρακάτω εκπαιδευτικούς στόχους, που συνιστούν παράλληλα και δημοκρατική παρέμβαση: αυθεντικότητα, ενισχυμένο ενδιαφέρον, ενεργή συνδρομή από περισσότερα άτομα, ακόμη και από μη ειδικούς, παρέμβαση εκτός τυπικού ωραρίου ή θέσης, ιδεολογική αντίληψη γεγονότων (Jewitt, 2008), προσωπική έκφραση, ανταλλαγή απόψεων, διαφανείς διαδικασίες, επινοτικότητα, κριτικό νου, εξατομικευμένη προσέγγιση (Στυλιάρης & Δήμου, 2015).

Η εκπαίδευση γραμματισμού επιδιώκει ικανότητες όπως είναι ο σχεδιασμός συνεκτικών, καλαίσθητων, πειστικών μηνυμάτων που προκύπτουν από αναμνήσεις, συναισθήματα και ιδέες μέσα από την καθημερινότητα (Hull & Nelson, 2009). Οι μελετητές που συγκρότησαν το New London Group (1996) ήταν από τους πρώτους που τόνισαν τις πρακτικές πολυγραμματισμών οι οποίες συχνά αλληλεπικαλύπτονται. Σε αυτούς συγκαταλέγονται: ο *γλωσσικός* γραμματισμός, που σχετίζεται με πρόσληψη και σχηματισμό προφορικού και γραπτού λόγου· ο *πολιτισμικός-διαπολιτισμικός* γραμματισμός, που προάγει την αφύπνιση ανθρώπων με στόχο την ανοχή ή/και έγκριση πτυχών κουλτούρας ετερογενούς προέλευσης· ο *οπτικός* γραμματισμός, που αφορά την αφομοίωση και σύσταση οπτικοακουστικού περιεχομένου (στατικού ή κινούμενου)· ο *κοινωνικός* γραμματισμός, που περιλαμβάνει συλλογική εργασία, αλληλοστήριξη, παραγόμενα μέσω ποικιλίας καναλιών ομαδικής εργασίας, και διάδραση βάσει κανόνων διά ζώσης/διαδικτυακής συμπεριφοράς (*Netiquette*) τόσο με δικαιώματα στη «φιλοξενία», δηλαδή ελευθερία έκφρασης, όσο και με υποχρέωση «φιλοξενίας», ανοχή ή και αποδοχή άλλων πλευρών (Silverstone, αναφ. στο Hull & Nelson, 2009)· ο *κριτικός* γραμματισμός, που εμπεριέχει εντοπισμό ιδεολογιών, επιλογή προσαρμογής/απόρριψης ή αντίστασης και ανάδειξη ποιότητας μεθόδων, πόρων, αποτελεσμάτων.

Ακόμη, ο *πληροφοριακός* γραμματισμός συνδέεται με ικανότητες ανεύρεσης, πρόσκτησης, διαχείρισης και διανομής στοιχείων, καθώς και με αντιμετώπιση καταστάσεων (Lotertscher & Woolls, 1997· Eisenberg, 2008· Castells, αναφ.

στο Warschauer, 2009). Οι περισσότεροι μελετητές συγκλίνουν σε τρεις βασικές ενότητες: (α) έρευνα (εστίαση, αποσαφήνιση και εξειδίκευση ερωτημάτων προς εξέταση)· (β) αξιολόγηση (εκτίμηση εγκυρότητας πηγών, αντίληψη αντιθέσεων, διάκριση σχετικού από άσχετο, επισήμανση τυχόν μεροληψιών, διαπίστωση ακρίβειας)· (γ) οργάνωση (τήρηση φακέλων, αποθήκευση ιστοσελίδων/έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού, παρουσίαση προϊόντων) (Behrens, 1994· Beyer, αναφ. στο Lotertscher & Woolls, 1997· Roth και Bull et al., αναφ. στο Κωστάκη, 2001). Στην ίδια γραμμή ο Eisenberg (2008), περιγράφοντας τις δεξιότητες πληροφοριακού γραμματισμού ως μια διαδικασία από συνδεδεμένες δραστηριότητες, παραπέμπει στο μοντέλο *The Big6 Skills* (Ορισμός του Έργου, Στρατηγικές Αναζήτησης, Εντοπισμός και Πρόσβαση, Χρήση της Πληροφορίας, Σύνθεση και Αποτίμηση) των Eisenberg και Berkowitz (1990), το οποίο με τις αρμόζουσες τεχνολογίες βοηθά τους εμπλεκόμενους να επιλύουν προβλήματα χωρίς προκαθορισμένη σειρά, αλλά με επάνοδο στο απαιτούμενο στάδιο όποτε κρίνεται εύλογο.

Επιπροσθέτως, ο ψηφιακός γραμματισμός συνίσταται από επισκόπηση στο διαδίκτυο, πλοήγηση σε μη γραμμικά περιβάλλοντα και πολυτροπικούς πόρους, αξιολόγηση και συγκέντρωση κατάλληλων στοιχείων, παραγωγή ψηφιακών αντικειμένων, σεβασμό στα δικαιώματα αλλήλων, προσδιορισμό ατομικών ευθυνών, αποβλέποντας σε οικοδόμηση συλλογικής γνώσης (Calvani et al., 2008· Gilster και Hobbs, αναφ. στο Simsek & Simsek, 2013).

Οι νέοι γραμματισμοί παρέχουν ευκαιρίες για περισσότερη πληροφόρηση και συμμετοχή. Παρ' όλα αυτά, αδυνατούν από μόνοι τους να διασφαλίσουν δημοκρατικές πρακτικές. Η δημοκρατική πολιτειότητα είναι μια ευρύτερη έννοια που εμπεριέχει τους νέους γραμματισμούς. Η ψηφιακή (e-)πολιτειότητα εστιάζεται στην ενεργητική δράση και στην κατοχή δημοκρατικών αξιών σε σύγκριση με την παθητική πολιτειότητα και την εξάρτηση από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ). Η e-πολιτειότητα αφορά τους κανόνες συμπεριφοράς που συνοδεύουν την ενεργή χρήση της τεχνολογίας (Simsek & Simsek, 2013). Προχωρά ένα βήμα παρακάτω από την τεχνική επάρκεια. Οι δεξιότητες του 21ου αιώνα συνδυάζουν γνωστικές, συναισθηματικές, ψυχοκοινωνικές και τεχνολογικές πλευρές της προσωπικότητας, η αλληλεπίδραση των οποίων συστήνει τον υποδειγματικό σύγχρονο ψηφιακό πολίτη (Dede, αναφ. στο Simsek & Simsek, 2013).

Σε μια ιδανική κοινωνία η δημόσια σφαίρα θα έπρεπε να είναι προσιτή στον καθένα και η ισχύς να είναι εφάμιλλη για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι πολίτες ευκαίω είναι να έχουν ενδιαφέρον για τα κοινά, επίγνωση αναφορικά με την οικονομία, τις διεθνείς σχέσεις, τα θέματα της εκπαίδευσης και άλλες ηθικές ή πολιτιστικές πτυχές, προκειμένου να συζητούν με κριτικό πνεύμα,

να επιλύουν ζητήματα και να αυτοαναπτύσσονται (Ribble et al., 2004). Οι Simsek και Simsek (2013), αναφερόμενοι στον Van Deth και στον Di Germano, καθώς πιστεύουν ότι οι δημοκρατικές εμπειρίες (δικαίωμα εκλέγειν/εκλέγεσθαι, διαμαρτυρία, συμμετοχή) αποτελούν ζωτικά συστατικά της πολιτειότητας, διατείνονται ότι το διαδίκτυο δύναται να αυξήσει την πολιτική παρέμβαση, μειώνοντας το κόστος και συστήνοντας νέες ομάδες και νέους διαύλους επικοινωνίας.

Οι ίδιοι συγγραφείς (Simsek & Simsek, 2013) θεωρούν ότι η e-πολιτειότητα θα μπορούσε να οικοδομήσει ένα πιο διάφανο, ενωμένο και δημοκρατικό περιβάλλον διά μέσου της συνδεσιμότητας, της ισότιμης και φιλικής φύσης ποικίλων εφαρμογών. Με βάση την Knight Commission Report κρίνουν ως απαραίτητες τις ακόλουθες δημοκρατικές αρχές: *ανοικτότητα* (πρόσβαση σε δεδομένα για τη στήριξη πολιτειακών ή ατομικών αποφάσεων), *συμπερίληψη* (συλλογικά συμφέροντα και πεποιθήσεις που καλύπτουν καθολικές ανάγκες), *συμμετοχή* (εμπλοκή και αξιοποίηση συστημάτων πληροφόρησης), *ενδυνάμωση* (ατομική και κοινοτική ανάπτυξη ταλέντων, ενδιαφερόντων, ονείρων), *κοινή αναζήτηση της αλήθειας και του δημοσίου συμφέροντος*, *διαδικασία λήψης αποφάσεων* με διαφοροποίηση της όλης ποιότητας της ενημέρωσης και έμφαση στο δημόσιο καλό.

Ο Ribble και οι συνάδελφοί του (2004), με αφετηρία εννέα πεδία, συστήνουν βηματισμούς στους οποίους εκπαιδευτικοί φορείς και διδάσκοντες δύνανται να προβαίνουν στα εξής: (1) να προλαμβάνουν/διορθώνουν ανάρμοστες κινήσεις περί οικειοποίησης της πνευματικής ιδιοκτησίας· να θεσπίζουν κανόνες διάδρασης και συμπεριφοράς (*Δεοντολογία*)· (2) να συστήνουν τις (σταθερές και κινητές) συσκευές για άμεση πρόσβαση σε πληροφορίες (*Επικοινωνία*)· (3) να ενισχύουν την προσπάθεια πολλαπλών και διαφορετικών πόρων· να προσφέρουν ευκαιρίες για ενασχόληση με ποικίλες τεχνολογίες και είδη κατασκευής νοήματος/πολυτροπικών κειμένων· να προτάσσουν μεθόδους για την εύρεση αξιόπιστων πηγών· να ενθαρρύνουν την ψηφιακή επικοινωνία και την ανταλλαγή απόψεων μέσω πλείστων λογισμικών (π.χ. Συστημάτων Διαχείρισης Μάθησης – ΣΔΜ/ηλεκτρονικού ταχυδρομείου) (*Εκπαίδευση*)· (4) να μεριμνούν για τη χορήγηση ηλεκτρονικού εξοπλισμού και την παροχή επαρκούς χρόνου σε όλους για την εκπόνηση δραστηριοτήτων και πέραν των σχολικών ορίων· να αναθέτουν εργασίες αναλόγως των μαθησιακών ιδιαιτεροτήτων των συμμετεχόντων· να προτρέπουν τα μέλη των ομάδων σε συνεργασία (*Πρόσβαση*)· (5) να συζητούν τις εμπειρίες από τις διαδικτυακές συναλλαγές και από την ιδιοποίηση ταυτότητας· να δίνουν οδηγίες για την προάσπιση των προσωπικών δεδομένων (*Εμπόριο*)· (6) να προβάλλουν το κόστος της παράνομης καταφόρτωσης (*Δικαιώματα*)· (7) να τονίζουν τα δικαιώματα των χρηστών προς συναίσθηση των διαφορών εντός και εκτός εκπαιδευτικών περιβαλλό-

ντων (Υπευθυνότητα): (8) να σιγουρεύονται ότι οι αίθουσες έχουν επαρκή φωτισμό και σωστή επίπλωση· να εκθέτουν τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της εργασίας μπροστά σε υπολογιστές (Υγεία και Ευεξία): (9) να βεβαιώνονται ότι λαμβάνονται κατάλληλα μέτρα προφύλαξης από ιούς ή άλλου είδους εισβολές μέσω ειδικών προγραμμάτων· να υποδεικνύουν την οργάνωση και αποθήκευση του υλικού, καθώς και την προστασία των μηχανημάτων από ζημιές (Ασφάλεια). Η προετοιμασία των μαθητών πάνω σε τέτοιες πρακτικές αναμένεται να γαλουχεί τις ταυτότητες των μελλοντικών μελών μιας ψηφιακής κοινωνίας, ήτοι τους ψηφιακούς πολίτες.

Παραδείγματα e-πολιτεϊότητας μέσω πολυγραμματισμών θα εκτεθούν στο σενάριο που ακολουθεί.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Ερευνητικά ερωτήματα

Κατά την εκμάθηση της Αγγλικής ως ξένης γλώσσας:

- Με ποιους γραμματισμούς καλλιεργείται e-πολιτεϊότητα κατά την εκπόνηση εργασιών;
- Πώς η τεχνολογία ενισχύει τις ικανότητες e-πολιτεϊότητας;
- Δύνανται οι συμμετέχοντες σε πρακτικές πολυγραμματισμών να συνειδητοποιούν ότι προετοιμάζονται για την άσκηση δημοκρατικών δικαιωμάτων στην αληθινή ζωή;

Συμμετέχοντες και πλαίσιο

Ένα σενάριο σχεδιάστηκε για μέλη Στ' τάξης Δημοτικού επιπέδου A1⁺-A2⁻ (CEFR, 2001) σε ένα πλαίσιο εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας. Η υλοποίησή του καθίσταται εφικτή τόσο σε συνθήκες διαδικτυακής τηλεκαπαίδευσης μέσω ΣΔΜ (π.χ. e-me, e-class) και πλατφορμών βιντεοδιάσκεψης (π.χ. Webex, Zoom) όσο και μικτής (με συνδυασμό διά ζώσης και εξ αποστάσεως) διδασκαλίας, ενώ τα προτεινόμενα στάδια ενδείκνυνται και για μεγαλύτερη ηλικία ή για ανώτερο επίπεδο γλωσσομάθειας μητρικής ή ξένης γλώσσας.

Στόχοι

Το σενάριο στηρίζει τους στόχους του Ενιαίου Πλαισίου Σπουδών για τις Ξένες Γλώσσες (ΕΠΣ-ΞΓ, 2016). Οι μαθητές αναμένεται να εμπλέκονται στο σχολείο αλλά και στο σπίτι, να διαχειρίζονται τον χρόνο ενασχόλησης με δραστηριότητες, να αναλαμβάνουν ρόλους βάσει κλίσεων και προτιμήσεων, να προβαίνουν σε αναζήτηση πληροφοριών πέραν των σχολικών εγχειριδίων, να κάνουν υποθέσεις οι

οποίες θα επιβεβαιώνονται/απορρίπτονται, να κατανοούν το νόημα σύντομων αυθεντικών κειμένων (γραπτών, εικόνων, ήχων, βίντεο), να αναγνωρίζουν το είδος, τον συντάκτη, το κοινό, τον σκοπό τους, να συγκρίνουν πηγές, να ερμηνεύουν βάσει των δικών τους αξιών και του δικού τους κοινωνικοπολιτισμικού υπόβαθρου, να συσχετίζουν με προσωπικές εμπειρίες, να σταθμίζουν στοιχεία αναφορικά με την προέλευση του όρου Black Friday, να ξεχωρίζουν αληθείς από ψευδείς ειδήσεις, να κρατούν σημειώσεις, να ταξινομούν έννοιες, να εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους αναφορικά με ψώνια, να συμπληρώνουν (έντυπα ή διαδραστικά) κουίζ ή σταυρόλεξα για την εξάσκηση σε γλωσσικά φαινόμενα, να επικοινωνούν προφορικώς, γραπτώς, σύγχρονα, ασύγχρονα (μέσω ΣΔΜ, email, viber, skype κ.ά.).

Επιπλέον, αναμένεται να περιγράφουν αγοραστικές συνθήκες, να εντοπίζουν ιδεολογίες ατόμων ή θεσμών, να αντιλαμβάνονται τα κίνητρα των διαφημίσεων/προσφορών και την κατηγοριοποίηση των αποδεκτών τους, να καταφέρνουν να αγνοούν ό,τι δεν τους χρειάζεται πραγματικά, να αρνούνται καταστάσεις ως δεδομένες, να διακρίνουν την παγκοσμιότητα κάποιων θεμάτων, να αντιστέκονται σε στερεότυπα, να συμμετέχουν δημοκρατικά, να παίρνουν πρωτοβουλίες, να διατυπώνουν τη γνώμη τους, να εκφράζουν συναισθήματα, να επιχειρηματολογούν υπέρ ή κατά μίας πλευράς, να προβάλλουν τεκμήρια, να αποδέχονται οπτικές άλλων, να εργάζονται σε ομάδες με διακριτούς ρόλους αντίστοιχους με τις ανάγκες ή τα ενδιαφέροντά τους, να λαμβάνουν αποφάσεις, να διαμεσολαβούν στην αγγλική γλώσσα (επιλέγοντας τα κυριότερα τμήματα από την ελληνική), να διεγείρουν τη φαντασία τους, να χειρίζονται ψηφιακές εφαρμογές (συνεργατικά έγγραφα, λογισμικά παρουσιάσεων και κατασκευής αφισών) για να προωθήσουν ηλεκτρονικώς προϊόντα ή να διαμαρτυρηθούν σε φορείς, να συντάσσουν πολυτροπικά κείμενα αναλόγως της περίπτωσης αναδιαμορφώνοντας γραπτό/οπτικοακουστικό υλικό και διδαγμένες γραμματικές δομές, να διαπραγματεύονται το περιεχόμενο ή την εμφάνισή τους, να αποδίδουν πνευματικά δικαιώματα ή να χρησιμοποιούν χώρους δωρεάν παροχής εικόνων (στατικών/κινούμενων), να ζητούν βοήθεια ή διευκρινίσεις, να στηρίζουν και να διορθώνουν ο ένας τον άλλον, να παρέχουν ανατροφοδότηση σε ομοτίμους.

Ακόμη, αναμένεται να προστατεύουν προσωπικά δεδομένα, να τηρούν σωστή στάση σώματος μπροστά σε υπολογιστές, να προφυλάσσουν τα μηχανήματα από ζημιές ή ιούς, να παρουσιάζουν τη δουλειά τους προφορικώς ή αναρτώντας την, να διατυπώνουν/καταλαβαίνουν απλά σχόλια σε ιστολόγια/πλατφόρμες και να ανταπαντούν κοσμίως, να αξιολογούν παραγόμενα με ρουμπρίκες, να συστηματοποιούν και να αποθηκεύουν σε σκληρό δίσκο, USB flash, CD Rom ή e-portfolio, να αποτιμούν δράσεις μέσω ερωτηματολογίων. Μέσω των δραστηριοτήτων επιδιώκονται η εργασία εντός και εκτός σχολικών ορίων, η καλλιέργεια ποικίλων

γραμματισμών, η ευδοκίμηση της αυτονομίας, η συμπερίληψη όλων των μελών, η προαγωγή της ισότιμης συμβολής, η αναβάθμιση της από κοινού εργασίας, η διεύρυνση της κριτικής σκέψης, η επέκταση της διάδρασης με πρόσωπα ή εφαρμογές, η άνοδος της υπευθυνότητας, της αυτοπεποίθησης, της δημιουργικότητας, της διαδικτυακής ηθικής, όπως και η συνειδητοποίηση τακτικών.

Διαδικασία

Η διάρκεια του προτεινόμενου σεναρίου είναι ενδεικτικά 11 Διδακτικές Ώρες (Δ.Ω.) οι οποίες μπορούν να επεκταθούν ή να συμπτυχθούν αναλόγως των συμμετεχόντων και των συνθηκών. Η διαδικασία έχει ως εξής:

- 1η Δ.Ω.: Ο/Η εκπαιδευτικός συντάσσει και καταχωρεί το Φύλλο Εργασίας (Φ.Ε.) στο ΣΔΜ ή το διαμοιράζει στην τάξη. Σε σύγχρονη συνεδρία ή διά ζώσης οι μαθητές το προσπελάζουν. Ξεκινά συζήτηση στην ολομέλεια πάνω στο θέμα –Black Friday– και εκφέρονται οι πρώτες υποθέσεις για την προέλευση του όρου. Ακολουθεί χωρισμός σε τέσσερις ομάδες με κριτήριο το μικτό επίπεδο γλωσσομάθειας και τα κοινά ενδιαφέροντα. Στους διακριτούς ρόλους περιλαμβάνονται οι εξής: (α) ερευνητής γραπτών πληροφοριών, (β) ερευνητής πολυμεσικού υλικού, (γ) συντάκτης-γραμματέας, (δ) τεχνικός (εισάγει κείμενα/φωτογραφίες σε ηλεκτρονική μορφή, αναρτά σε ιστότοπους, σχολιάζει), (ε) παρουσιαστής εργασιών. Όλοι οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να συνεισφέρουν και σε άλλες πτυχές.
- 2η Δ.Ω.: Σε εργαστήριο πληροφορικής ή σε εικονικά δωμάτια, κάθε ομάδα αναζητά στο διαδίκτυο στοιχεία σε προτεινόμενους από τον/την εκπαιδευτικό ιστότοπους (σε μητρική και ξένη γλώσσα). Θεωρείται παγιωμένη η ανάλυση (συγγραφέας, κοινό, σκοπός, είδος κειμένου). Τις πηγές που κρίνουν ως ικανοποιητικές οι συμβαλλόμενοι φροντίζουν να τις εντάξουν στα «αγαπημένα» στον φυλλομετρητή τους. Την κατανόηση του νέου λεξιλογίου συνδράμει διαδικτυακό λεξικό (π.χ. Word Reference), ο/η διδάσκων/ουσα ή οι συμμαθητές. Οι περισσότεροι εξοικειώνονται στο να αγνοούν διαφημιστικά μηνύματα στο πλάι των ιστότοπων. Παράλληλα, κρατούν σημειώσεις και ψάχνουν για φωτογραφίες, ήχους ή βίντεο σε χώρους δωρεάν παροχής (π.χ. Pixabay, Unsplash, YouTube), τα οποία αποθηκεύουν στους υπολογιστές τους. Σε περίπτωση ανεπάρκειας χρόνου, συνεχίζουν την έρευνα στο σπίτι ή ασύγχρονα.
- 3η Δ.Ω.: Στην ολομέλεια αξιολογείται από ομοτίμους η αξιοπιστία των ευρημάτων, παραλληλίζονται δεδομένα από διαφορετικές πηγές, συνδέονται

με το σήμερα ή με προσωπικά βιώματα, ερμηνεύονται, επισημαίνονται παλαιότερες ή ψευδείς εκδοχές, και επαληθεύονται ή διαψεύδονται προβλέψεις και εικασίες. Κατόπιν εκδηλώνονται προφορικά/γραπτός προτιμήσεις ή σημαντικές πτυχές σε λεξιλόγιο ή περιεχόμενο.

4η Δ.Ω.: Στο εργαστήριο πληροφορικής ή σε εικονικά δωμάτια, οι μαθητές εποπτεύουν τηλεοπτικά σποτ (μέσα από διαδικτυακά κανάλια, π.χ. YouTube) ή σχετικά φυλλάδια, προσδιορισμένα από τον/την εκπαιδευτικό, τα οποία εμφανίζουν ως δεδομένη την ύπαρξη μεγάλων εκπτώσεων και στο παρελθόν στην Ελλάδα. Οι μαθητές εξετάζουν κριτικά την πρόθεση των εν λόγω κειμένων εστιαζόμενοι στο πώς οι ιθύνοντες πίσω από τις διαφημίσεις «βλέπουν» το κοινό αλλά και τον εαυτό τους (Lank-shear & Knobel, 2007), ποια εικόνα της πραγματικότητας προβάλλεται, πώς παρουσιάζεται η κοινωνία, τίνος τα συμφέροντα εξυπηρετούνται, ποια πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα διαθέτει η κάθε πλευρά. Προκαλείται εξωτερίκευση απόψεων και συναισθημάτων σχετικά με την υπακοή στο καπιταλιστικό σύστημα, και γίνεται κατόπιν αντιπαράθεση μεταξύ όσων: (α) επικροτούν τον «ενημερωτικό» καταιγισμό πιστεύοντας ότι οι καταναλωτές στη χώρα μας υπήρξαν θύματα της ανυπαρξίας αυτού του εκπαιδευτικού θεσμού παλαιότερα· (β) επιθυμούν να επιλέγουν προϊόντα με την ψυχία τους, αρνούμενοι να υποκύψουν στην παγίδα των διαφημίσεων. Η συζήτηση μπορεί να φτάσει έως και την επισήμανση άλλων ξενόφερτων συνηθειών εμπορικού περιεχομένου.

5η Δ.Ω.: Στην ολομέλεια (τάξη ή κεντρική αίθουσα πλατφόρμας τηλεδιάσκεψης) προάγονται η επανάληψη γραμματικών φαινομένων (simple present, imperative, simple past) ωφέλιμων σε επόμενη φάση, και η εξάσκηση μέσω έντυπων ή διαδικτυακών διαδραστικών Φύλλων (π.χ. LiveWorksheets), που τα παιδιά συμπληρώνουν εγγράφως ή ηλεκτρονικά και αποστέλλουν (μέσω του αυτοματοποιημένου συστήματος) στη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του/της εκπαιδευτικού χωρίς αποκάλυψη ολόκληρου του ονοματεπώνυμου τους ή μέσω προσυμφωνημένου ψευδώνυμου.

6η Δ.Ω.: Σε εργαστήριο πληροφορικής ή σε εικονικά δωμάτια, οι ομάδες εισέρχονται –μέσω συνδέσμου και παροχής διεύθυνσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (π.χ. gmail) του εκπαιδευτικού, των γονέων ή δικού τους κατόπιν αδειοδότησης– σε συνεργατική παρουσίαση (π.χ. Google slides, εργαλείου οικείου από προηγούμενες δράσεις). Κάθε μέλος συντρέπει τα άλλα, διαπραγματευόμενοι τη συγγραφή ενός κει-

μένου με τις πιθανές αλλά και την αληθινή εκδοχή όρου, απευθείας από ξενόγλωσσους ιστότοπους με τροποποίηση του λεξιλογίου ή με διαμεσολάβηση (μετά από επιλογή των πιο σημαντικών τμημάτων) από ελληνικούς ιστότοπους, λαμβάνοντας υπόψη το κοινό (γονείς, δασκάλους, ομοτίμους κ.ά.) και τον σκοπό, και αναφέροντας τις σχετικές πηγές. Σταδιακά το κείμενο μετασχηματίζεται σε πολυτροπικό με την ενσωμάτωση συγκεντρωμένου οπτικοακουστικού υλικού.

7η Δ.Ω.(α): Στην ολομέλεια οι ομάδες ανασυγκροτούνται σε αυτές που είναι «υπέρ» και σε αυτές που είναι «κατά». Στο εργαστήριο ή στα εικονικά δωμάτια οι μεν συσκέπτονται προκειμένου να αποφασίσουν ένα προϊόν προς προώθηση μέσω ψηφιακής αφίσας. Δύνανται να διαμορφωθούν επιμέρους υποομάδες, οι οποίες θα συνθέσουν αφίσα για διαφορετικά αντικείμενα. Αν το λογισμικό (π.χ. Canva) είναι άγνωστο, ο/η εκπαιδευτικός προβαίνει σε επίδειξή του. Προαιρετικώς, μέσα από σύνδεσμο στο ΣΔΜ, οι μαθητές παρακολουθούν σχετικό βίντεο (tutorial) με τα χαρακτηριστικά του και προχωρούν σε δοκιμές. Η επίλυση αποριών, η παροχή συστάσεων και η αποσαφήνιση λεπτομερειών είναι εφικτές τόσο από τον/την εκπαιδευτικό όσο και από ομοτίμους.

7η Δ.Ω.(β): Στο εργαστήριο ή στα εικονικά δωμάτια, οι λοιποί μαθητές προβαίνουν σε διαβούλευση περιεχομένου, ενημερώνονται πάνω στις/επιναλαμβάνουν τις λειτουργίες συνεργατικού εγγράφου (π.χ. Google doc/Framapad) και στις συμβάσεις που διέπουν τις επιστολές διαμαρτυρίας. Προαιρετικώς, μέσα από σύνδεσμο στο ΣΔΜ, παρακολουθούν σχετικό βίντεο (tutorial) με τα χαρακτηριστικά του και προχωρούν σε δοκιμές. Η επίλυση αποριών, η παροχή συστάσεων και η αποσαφήνιση λεπτομερειών είναι εφικτές τόσο από τον/την εκπαιδευτικό όσο και από ομοτίμους. Δύνανται να διαμορφωθούν επιμέρους υποομάδες οι οποίες θα συνθέσουν μια επιστολή προς διαφορετικούς αποδέκτες-φορείς.

8η Δ.Ω.(α): Στο εργαστήριο ή στα εικονικά δωμάτια, οι συμμετέχοντες, αφού χωριστούν σε υποομάδες, εισέρχονται στο εργαλείο (μέσω οικείων κωδικών, π.χ. gmail), επιλέγουν εικόνες, χρώματα ή γραφικά είτε από την εφαρμογή είτε από το αρχείο τους, προσθέτουν ανάλογες φράσεις και συνθέτουν αφίσες. Όλα τα μέλη ενθαρρύνουν αλλήλους, παρέχουν συμβουλές ή υποδείξεις, προτείνουν διορθώσεις και αλλαγές. Το αποτέλεσμα καταφορτώνεται ως εικόνα και προαιρετικώς ενσωματώνεται στην προϋπάρχουσα παρουσίαση.

- 8η Δ.Ω.(β): Στο εργαστήριο ή στα εικονικά δωμάτια, οι διαφωνούντες, αφού χωριστούν σε υποομάδες, εισέρχονται στο εργαλείο (μέσω οικείων κωδικών, π.χ. gmail), συντάσσουν συλλογικά κείμενα προς ιδιοκτήτες ιστότοπων, τηλεοπτικών καναλιών, εταιρείες ή διαφημιστικούς φορείς ενιστάμενοι για υπερβολικό-άσκοπο όγκο διαφημίσεων. Όλα τα μέλη ενθαρρύνουν αλλήλους, παρέχουν συμβουλές ή υποδείξεις και προτείνουν διορθώσεις ή αλλαγές.
- 9η Δ.Ω.: Μέσω προβολικού συστήματος ή διαμοιρασμού οθόνης ο παρουσιαστής κάθε ομάδας εκθέτει τα δημιουργήματά της. Ακολουθούν προφορική ανατροφοδότηση από συμμαθητές με επιδοκιμασία (ή και αρνητικό αλλά κομπό σχολιασμό) και ενδεχόμενες προτάσεις για τη βελτίωση των παραδοτέων.
- 10η Δ.Ω.: Τα παραγόμενα (παρουσίαση σωστής/λανθασμένων εκδοχών του όρου σε google slides/ψηφιακές αφίσες) δημοσιεύονται απευθείας ή μέσω συνδέσμου στο ιστολόγιο του σχολείου (σύγχρονα ή ασύγχρονα) από τους «τεχνικούς» των ομάδων με τη συνδρομή του/της εκπαιδευτικού ή και του διευθυντή. Οι επιστολές αντίδρασης αποστέλλονται μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στους αντίστοιχους φορείς. Υποστηρίζονται ο γόνιμος γραπτός σχολιασμός και η ανταπάντηση σε παρατηρήσεις ή τυχόν επιστολές αντίδρασης με την τήρηση κανόνων διαδικτυακής συμπεριφοράς (Netiquette). Τα προϊόντα μπορούν να καταφορτωθούν με μορφή pdf (αφίσα), doc (επιστολή), Power Point παρουσίαση (PPP), να αποθηκευτούν σε φορητές μονάδες (π.χ. usb flash, cd rom) ή και να εκτυπωθούν. Όποιος μαθητής επιθυμεί, προαιρετικώς και ασύγχρονα, ανεβάζει τα έργα στον ηλεκτρονικό φάκελό του (π.χ. Eduportfolio).
- 11η Δ.Ω.: Στο εργαστήριο ή στα εικονικά δωμάτια (ή και ασύγχρονα), οι μαθητές αυτοαξιολογούνται μέσω συστήματος με εσχάρες (ρουμπρίκες). Η προσπάθεια των παιδιών ολοκληρώνεται με τη συμπλήρωση ανώνυμου ερωτηματολογίου σε ηλεκτρονική μορφή (π.χ. Google forms) πάνω στην κάλυψη των ενδιαφερόντων-αναγκών, την εκπλήρωση των επιδιώξεων, την αντίληψη της χρησιμότητας εργαλείων και της καταλληλότητας πολυτροπικών κειμένων, την ποιότητα της συνεργασίας, την ελκυστικότητα των δραστηριοτήτων, τις αποκτηθείσες γνώσεις-δεξιότητες, τις επιτυχείς μεθόδους κ.ά. Ανταλλαγή ιδεών και προτάσεις για καλύτερα αποτελέσματα στο μέλλον δύνανται να εκφραστούν και στην ολομέλεια.

Καθ' όλη τη διάρκεια της παρέμβασης τα μέλη της τάξης φροντίζουν τα μηχανήματα του σχολικού εργαστηρίου ή της οικίας τους, εισερχόμενα σε αυτά χωρίς να έχουν μαζί τους τροφές ή υγρά, μεριμνώντας για το άνοιγμα και το κλείσιμό τους με ορθούς τρόπους, υιοθετώντας αντιικά προγράμματα, κρατώντας την κατάλληλη στάση σώματος μπροστά σε αυτά και κάνοντας τακτικά διαλείμματα (ιδίως στον προσωπικό τους χώρο-σπίτι). Η επίβλεψη του/της συντονιστή/τριας είναι συνεχής τόσο ασύγχρονα όσο και σύγχρονα, καθώς αρκετοί χρήστες ασχολούνται με την εργασία και εκτός διδακτικού ωραρίου συνδεόμενοι με διάφορες εφαρμογές (τηλεφωνικώς, μέσω Skype, viber, ΣΔΜ, email). Στην επόμενη ενότητα αποτιμάται το προτεινόμενο σενάριο.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Σε αυτή την ενότητα πραγματοποιείται από τη συγγραφέα σχολιασμός της προαναφερθείσας πρότασης. Το θέμα πλαισιώνεται αυθεντικά με αφορμή την τρέχουσα επικαιρότητα. Λόγω του ετήσιου πλέον καταιγισμού προσφορών τον μήνα Νοέμβριο, είναι οικεία η χρήση αγγλόφωνων εκφράσεων και τάσεων μιμητισμού ξενόφερτης μόδας στη χώρα μας. Η σχεδίαση του σεναρίου επιτρέπει την υλοποίησή του τόσο διά ζωής σε εργαστήριο πληροφορικής στο σχολείο όσο και εξ αποστάσεως μέσω πλατφόρμας τηλεδιάσκεψης (π.χ. σε περίπτωση κλειστών εκπαιδευτικών δομών). Η σύνταξη του Φύλλου Εργασίας με διακριτές ενότητες οργανώνει τη σκέψη και συντονίζει τα βήματα. Η ηλεκτρονική προσπέλαση από το ΣΔΜ διευκολύνει την εξ αποστάσεως πρόσκτηση καθώς και την άμεση μετάβαση σε υποδεικνυόμενους υπερσυνδέσμους, ενώ προβιβάζει εικονίδια και αποχρώσεις που ενδεχομένως να ήταν ασπρόμαυρα –και συνεπώς άνευρα– σε περίπτωση εκτύπωσης. Η αρχική συνομιλία βοηθά στην ανάδυση πρότερης γνώσης πάνω στο ζήτημα (μεγάλες εκπώσεις-διαφημίσεις), στην εκδήλωση συναισθημάτων επ' αυτού και στον συσχετισμό με ιδιωτικές αγοραστικές συνήθειες. Ο χωρισμός σε ομάδες με διακριτούς ρόλους συμβάλλει στην ανάθεση αρμοδιοτήτων αναλόγως επιπέδου και κλίσεων, προάγοντας τη διαφοροποιημένη/εξατομικευμένη μάθηση και την ισότιμη συμμετοχή όλων. Τα μέλη (στην αίθουσα ή σε εικονικά δωμάτια) παίρνουν πρωτοβουλίες, ψάχνουν, ανταλλάσσουν απόψεις, συζητούν λεπτομέρειες, καταλήγουν σε εικασίες, επικροτούν τη συνεργασία και τον επιμερισμό των καθηκόντων, συνειδητοποιώντας τη σπουδαιότητα της συλλογική ευθύνης. Αναμενόμενοι τριγμοί και μικροδιαφωνίες εκλαμβάνονται ως «πάτημα» για την ανάπτυξη της ωριμότητας και του ομαδικού πνεύματος.

Η προτροπή των μαθητών σε έρευνα προκαλεί τη σύσταση προσωπικής γνώμης

επί του θέματος. Η επισήμανση των αρχικών πηγών από τον/την εκπαιδευτικό αποτρέπει την άσκοπη αναζήτηση αλλά και την πρόσβαση σε ακατάλληλους ιστότοπους. Η αγνόηση παράπλευρων διαφημιστικών μηνυμάτων προφυλάσσει από την αφιέρωση άσκοπου χρόνου ή, αργότερα, και την απώλεια εισοδήματος. Η προσέγγιση των πόρων μέσω σύγκρισης και αξιολόγησης (συγγραφέων, προθέσεων και επιδιωκόμενου κοινού) καλλιεργεί κριτικές και πληροφοριακές δεξιότητες. Η ποικιλία των εισαγόμενων (γραπτά κείμενα, έντυπα/διαδικτυακά, βίντεο κ.ά.) απευθύνεται σε πολλαπλά είδη νοημοσύνης. Η εξέταση άγνωστων λέξεων σε διαδικτυακά λεξικά προάγει την αυτονομία. Η έκφραση αρεστών ή πιο σημαντικών όρων φανερώνει κριτική ικανότητα. Ο παραλληλισμός με προσωπικά βιώματα, το χθες ή το σήμερα, συγκροτεί πρακτικές απαραίτητες στην καθημερινή ζωή. Η εξακρίβωση και ο διαχωρισμός των ψευδών από τις αληθείς ειδήσεις εμπλουτίζουν τις γνώσεις. Η ερμηνεία βάσει εξωτερικών αξιών φέρνει στην επιφάνεια τον βαθμό επιρροής μιας ξένης κουλτούρας στη δική μας. Η συνειδητοποίηση της θεώρησης των ανθρώπων (από φορείς ή άτομα) ως παθητικών καταναλωτών οδηγεί σε αφύπνιση και επαγρύπνηση. Η τήρηση σημειώσεων και η αποθήκευση ιστοσελίδων ή φωτογραφιών σε ηλεκτρονικούς φακέλους ευνοούν την οργανωτικότητα.

Η εξάσκηση γλωσσικών δομών υλοποιείται ευχάριστα χάρη στην κατανόηση της λειτουργικής χρήσης τους και στα ελκυστικά διαδραστικά φύλλα με ευφάνταστα γραφήματα και χρώματα. Η δυνατότητα αυτόματης αποστολής απαντήσεων στην ηλεκτρονική διεύθυνση του/της εκπαιδευτικού παρατείνει το χωροχρονικό διάγραμμα της εργασίας. Η προσεκτική αναγραφή μέρους των ονομάτων ή η μεταχείριση ψευδώνυμου πιστοποιεί την αφομοίωση των τρόπων προστασίας. Ο έλεγχος για ιούς μέσω των ειδικών προγραμμάτων υπολογιστών διασφαλίζει την απρόσκοπτη συνέχιση των δραστηριοτήτων. Η φροντίδα των μηχανημάτων αλλά και της σωστής τοποθέτησης των μαθητών μπροστά σε υπολογιστές αποκαλύπτει υπευθυνότητα και συνέπεια.

Η επίδειξη των νέων εργαλείων είτε από τον/την καθηγητή/τρια είτε μέσω βίντεο (tutorial) επισπεύδει την εξοικείωση με αυτά. Ουσιαστική θεωρείται η προφύλαξη των εμπλεκόμενων και των προϊόντων τους με είσοδο χάρη σε συνδέσμους ή κωδικούς των γονέων ή του/της εκπαιδευτικού που επιβλέπει και στηρίζει και πέραν των σχολικών ορίων. Ο μετασχηματισμός των πληροφοριών καθιστά ορατή τη συνάρτηση της επικοινωνιακής δύναμης με τον σκοπό και τον αποδέκτη, καθώς και την αντανάκλασή της μέσα από τη δομή και το ύφος των παραγόμενων. Η διαδικασία της διαμεσολάβησης για απόδοση στην αγγλική γλώσσα συνιστά τεκμήριο της προσεκτικής εκμετάλλευσης των δεδομένων καθώς και της συνεκτικότητας του συνόλου. Η επιλογή της σύνθεσης διαφήμισης ή της επιστολής διαμαρτυρίας προς

αληθινό κοινό (και όχι τυπικά προς τον/τη διδάσκοντα/ουσα) αφήνει να διαφανεί ότι οι χρήστες, ορμώμενοι από την ιδεολογία τους και τις κοινωνικοπολιτισμικές καταβολές τους, παίρνουν θέση απέναντι στους κυρίαρχους λόγους, μαθαίνουν τις συμβάσεις τους και τις μεταχειρίζονται καταλλήλως για την άσκηση δημοκρατικών δικαιωμάτων. Αποφασίζοντας οι ίδιοι τη στάση τους, διαφοροποιούνται αναλόγως των προτιμήσεων. Έτσι αποφεύγεται η άκριτη προσαρμογή κατεστημένων δομών ή στερεοτύπων. Ανεξαρτήτως βούλησης στο συγκεκριμένο συγκείμενο, τα παιδιά αναπτύσσουν το αίσθημα κινητοποίησης και διεκδίκησης κεφαλαιοποιώντας τους υπάρχοντες θεσμούς.

Η λήψη συλλογικών αποφάσεων κατόπιν διαπραγμάτευσης ενισχύει την αυτοεκτίμηση, τον αλληλοσεβασμό και την εφάμιλλη συνεισφορά. Η αμοιβαία διόρθωση και η αλληλοδιδασκαλία οδηγούν σε βελτίωση των παραγόμενων και έλκουν προς τα πάνω τους εταίρους της κάθε ομάδας. Η κατασκευή πολυτροπικών κειμένων επικουρεί την εξάπλωση αυθεντικών μηνυμάτων με τακτικές που συμπληρώνουν η μία την άλλη, στεγάζοντας ετερόκλητους τύπους προσωπικότητας και επεκτείνοντας δημιουργικότητα και πρωτοτυπία. Η ένταξη στοιχείων από χώρους δωρεάν παροχής ή η απόδοση πνευματικών δικαιωμάτων δηλώνει συμμόρφωση με κανόνες δεοντολογίας. Γλωσσικές, κοινωνικές, οπτικές, ψηφιακές, συναισθηματικές, πολιτισμικές, απτικές και χωροαντιληπτικές διαστάσεις συνδυάζονται μοναδικά. Η προσπέλαση αρχείων διογκώνεται, καθώς είναι εφικτή μέσω ποικίλων συσκευών όσο και εκτύπωσης. Η εναλλαγή ολομέλειας και ομάδων, καθώς και σύγχρονης και ασύγχρονης δράσης, ανανεώνει την ατμόσφαιρα. Το προβολικό σύστημα ή ο διαμοιρασμός οθόνης διευκολύνει την παρουσίαση εκ του σύνεγγυς ή εξ αποστάσεως, τονίζοντας την άνεση των τεχνικών χειρισμών των συμβαλλόμενων. Η ευρύτερη ανάμειξη σε δημόσια ζητήματα αυξάνει την κοινωνική πυγμή και προετοιμάζει για ανάλογες ενέργειες και εκτός τάξης. Η ανάρτηση σε ιστολόγιο και η ανταπάντηση σε τυχόν αντίδραση σε επιστολές προωθούν την ανατροφοδότηση (εντυπώσεις, ενδεχόμενες προτάσεις) με ορθή διαδικτυακή συμπεριφορά, διευρύνουν τα όρια της διάχυσης, ισχυροποιούν τη γνήσια και αμφίδρομη επικοινωνία με κοινό, και ενδυναμώνουν την αυτοπεποίθηση.

Το τελικό ερωτηματολόγιο καταλήγει σε εμπέδωση των σταδίων και της λογικής που διέπουν τις κινήσεις μέχρι τα παραδοτέα. Οι απόψεις των συμμετεχόντων –πάνω στο υλικό, τις δραστηριότητες, την καταλληλότητα των εργαλείων με βάση τους στόχους, τη διάδραση με εκπαιδευτικό/ομοτίμους/αντικείμενα, τις τυχόν δυσκολίες– συντελούν στην άνθηση της μεταγνώσης για αποκτηθείσες γνώσεις/δεξιότητες και πετυχημένες ή λανθασμένες μεθόδους. Οι ρουμπρίκες –χωρίς να αποτελούν όργανο ελέγχου– εκθέτουν αναλυτικά τις ανεπτυγμένες πτυχές, επιβρα-

βεύουν την προσωπική προσπάθεια και προσδίδουν σιγουριά, αναβαθμίζοντας την ενεργή συνεισφορά. Παρέχεται έτσι και εναλλακτική αξιολόγηση. Η μετατροπή προϊόντων σε PPP/doc και η μεταφόρτωση σε φορητές μονάδες ή σε ατομικό φάκελο portfolio συνδράμουν στη σύσταση αποθετηρίων για μακροπρόθεσμη δράση και αυτορρύθμιση.

Η όλη σκιαγράφηση του σεναρίου καταδεικνύει την εφικτή λειτουργία πέρα από το σχολικό εγχειρίδιο και την πρόβλεψη για συμπερίληψη όλων των μελών προκειμένου να εκπληρωθούν οι στόχοι του ΕΠΣ-ΞΓ (2016). Το ΣΔΜ και οι παρεμφερείς εφαρμογές τονώνουν τη διάδραση με αντικείμενα, ομοτίμους και συntonιστή/τρια-εκπαιδευτικό εντός και εκτός συμβατικού ωραρίου. Η εναρμόνιση των ψηφιακών μέσων με τις διαθέσεις, τα ενδιαφέροντα, τον ρυθμό του κάθε σχεδιαστή επισημαίνει την προστιθέμενη αξία τους. Οι μαθητές επιδίδονται δυναμικά σε πρακτικές πολυγραμματισμών, αξιοποιώντας την τεχνολογία για να ασκήσουν e-πολιτειότητα, αποδεχόμενοι ή αντιστεκόμενοι σε θεσμούς (διαφημίσεις-μάρκετινγκ). Διανύουν διαδρομές όχι μόνο φυσικές, αλλά και κοινωνικές, συναισθηματικές, γνωστικές (Jewitt, 2008), προγραμματίζοντας τη δική τους πλεύση. Τα βήματα αυτά υπαινίσσονται ανώτερες μορφές συλλογισμού και οικοδόμηση νέων ταυτοτήτων με σταδιακή απεξάρτηση από τον/τη διδάσκοντα/ουσα που εφαρμόζει συμβουλευτική, παραινετική, καθοδηγητική τακτική καθ' όλη τη διάρκεια της παρέμβασης. Συμπεράσματα από την παρούσα μελέτη παρατίθενται στο τελευταίο τμήμα της.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ψηφιακή εποχή συστήνει μια νέα μορφή πολιτειότητας με αχαρτογράφητα μονοπάτια στα οποία ο σύγχρονος πολίτης καλείται να πορευθεί. Σε έναν κόσμο που απαιτεί πολυπρόσωπες ικανότητες, η απλή ανάγνωση και η γραφή έντυπου λόγου προβάλλουν στις μέρες μας ως ανεπαρκείς για επίτευξη στόχων. Η πραγματικά δημοκρατική κοινωνία απαρτίζεται από ενημερωμένα, ηθικά, συμμετοχικά, κριτικά εκφραζόμενα και επινοητικά άτομα, που –κατεχόμενα από κατανόηση, ενσυναίσθηση, δικαιοσύνη αλλά παράλληλα και σκεπτικισμό– ανθίστανται στις σημερινές προκλήσεις και ορίζουν τα ίδια το μέλλον τους (Livingstone et al., αναφ. στο Simsek & Simsek, 2013· UNESCO, 2015). Η εκπαίδευση γραμματισμού έρχεται να προσφέρει στους χρήστες της τεχνολογίας ευκαιρίες να μαθαίνουν με ζήλο και να λειτουργούν αυτόνομα, προσπελάζοντας πολλαπλούς πόρους και ασκώντας στρατηγικές με νοηματοδοτούμενους τρόπους (Street, 2009).

Στο συγκεκριμένο παράδειγμα, οι μαθητές εισάγονται στο θέμα (προσφορές σε προϊόντα λόγω Black Friday), αποκωδικοποιούν δεδομένα, χρησιμοποιούν τε-

χνολογικές εφαρμογές, ερευνούν προκειμένου να αποκτήσουν προσωπική άποψη της προέλευσης του όρου και των σχετιζόμενων πρακτικών, αξιολογούν πηγές και πληροφορίες, ερμηνεύουν στοιχεία, παραλληλίζουν με καταστάσεις στην Ελλάδα, εμπλουτίζουν λεξιλόγιο και γνώσεις, κατηγοριοποιούν έννοιες. Επιπλέον, εργάζονται συλλογικά, αμφισβητούν κατεστημένα, αποφασίζουν βάσει εσωτερικών αξιών, ενισχύουν και βοηθούν ομοτίμους, ανασχεδιάζουν υλικό, διαμοιράζονται έντυπα και πολυτροπικά κείμενα, παρέχουν και ανταπαντούν σε σχόλια, συμπληρώνουν ερωτηματολόγια, αποτιμούν και συνειδητοποιούν τις πράξεις τους. Διαπραγματεύονται τη στάση τους απέναντι σε διαφημίσεις και καταναλωτικά «δολώματα», διαπραγματεύονται στην πραγματικότητα την κοινωνική τους ταυτότητα σε σχέση με την οικονομία και την κουλτούρα τους (Jewitt, 2008).

Συμπνέοντας με τη Snyder (2009), η συγγραφέας κρίνει ότι είναι φρόνιμο να πρυτανεύσουν νέα πρότυπα εκπαίδευσης, με προγράμματα σπουδών συμπεριληπτικά και με φαντασία. Αναγκαία θεωρείται, επίσης, η μεθοδολογία σύστασης κοινοτήτων πρακτικής, συνεργασίας, διόρθωσης και αλληλοστήριξης μεταξύ συναδέλφων, ανταλλαγής υλικού και ιδεών επί μαθησιακών ζητημάτων, δημιουργίας παιδαγωγικών σεναρίων για ενεργή συνδρομή, υιοθέτησης διαφοροποιημένης προσέγγισης και αποτίμησης ενοτήτων και χειρισμών (Cope & Kalantzis, αναφ. στο Arvanitis & Vitsilaki, 2015). Παράλληλα, μέτρα πρέπει να λαμβάνονται από την πολιτεία για την άμβλυνση των ανισοτήτων όσον αφορά την πρόσβαση του κάθε μέλους σε μηχανήματα και πόρους. Το σχολείο καλείται να είναι εσαεί ένας χώρος όπου οι εκπαιδευτικοί επιζητούν να εργάζονται, όπου τα παιδιά αρέσκονται να σπουδάζουν και όπου οι γονείς επιδιώκουν να τα στέλνουν. Η αληθινή αλλαγή επιτάσσει πολύ περισσότερα από την απλή παροχή τεχνολογικών εργαλείων, όπως τον επαναπροσδιορισμό της οργάνωσης του σχολείου, της κατάρτισης των διδασκόντων, της ενημέρωσης γονέων/κηδεμόνων, της κάλυψης των αναγκών μαθητών και δασκάλων διά των κατάλληλων ειδών κειμένων, πρακτικών και συστημάτων υπολογιστών. Είναι η καλλιέργεια της πολιτειότητας μέσα από πολυεπίπεδους διαύλους που θα προάγει τις αρχές της δημοκρατίας και της ισότητας προκειμένου οι πολίτες να ευδοκιμούν στην ακαδημαϊκή, την επαγγελματική και την καθημερινή ζωή τους. Ας γίνουν οι βηματισμοί αυτοί η αρχή μιας μακράς πορείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Arvanitis, E., & Vitsilaki, C. (2015). Collaborative professional learning and differentiated teacher practice: Learning by design in Greece. In B. Cope & M. Kalantzis (eds.), *A Pedagogy of Multiliteracies. Learning by design* (pp. 49-69). Palgrave Macmillan.

- Behrens, S. (1994). A conceptual analysis and historical overview of information literacy. *College and Research Libraries* (July), 309-322.
- Brandt, D. (2009). Writing over reading: New directions in mass literacy. In M. Baynham & M. Prinsloo (eds.), *The Future of Literacy Studies* (pp. 54-74). London: Palgrave Macmillan.
- Calvani, A., Cartelli, A., Fini, A., & Ranieri, M. (2008). Models & instruments for assessing digital competence at school. *Je-LKS Journal of e-Learning and Knowledge Society*, 4(3), 183-193.
- Council of Europe (2001). *Common European framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eisenberg, M.B. (2008). Information literacy: Essential skills for the information age. *DESIDOC Journal of Library & Information Technology*, 28(2), 39-47.
- Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών για τις Ξένες Γλώσσες (ΕΠΣ-ΞΓ) από Γ' Δημοτικού έως Γ' Γυμνασίου. (2016). *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως Τεύχος Β' 2871*. Ανακτήθηκε στις 25/03/2019 από https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2016/ΦΕΚ_Β_2871_ΕΠΣ_ΞΕΝΩΝ_ΓΛΩΣΣΩΝ_ΔΗΜ_ΓΥΜΝ_2016
- Hull, G. A., & Nelson, M. E. (2009). Literacy, media, and morality: Making the case for an aesthetic turn. In M. Baynham & M. Prinsloo (eds.), *The Future of Literacy Studies* (pp. 199-227). London: Palgrave Macmillan.
- Jewitt, C. (2008). *Challenge Outline: New literacies, new democracies*. Retrieved 20/08/2021 from http://www.beyondcurrenthorizons.org.uk/wp-content/uploads/bch_challenge_paper democracies_carey_jewitt.pdf
- Κωστάκη, Α. (2001). Πληροφορητικός γραμματισμός: Δημιουργώντας αυτόνομους και κριτικούς διαχειριστές της πληροφόρησης για τον 21ο αιώνα. *Πρακτικά 10ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών* (σσ. 186-197). Θεσσαλονίκη.
- Kress, G. (2003). *Literacy in the New Media Age*. London: Routledge.
- Lankshear, C., & Knobel, M. (2007). Sampling the new in new literacies. In M. Knobel & C. Lankshear (eds.), *A New Literacies Sampler* (pp. 1-24). New York: Peter Lang Publishing.
- Lotertscher, D., & Woolls, B. (1997). The information literacy movement of the school library field: A preliminary summary of the research. *Proceedings: Information Rich But Knowledge Poor? Emerging Issues for Schools and Libraries Worldwide*, 26th Annual Conference of the IASL, Vancouver, July 6-11.
- Μαρινάκη, Μ. (2015). Ψηφιακή πολιτειότητα και εκπαίδευση. Η ιδιότητα του πολίτη σήμερα: Εννοιολογήσεις και προβληματισμοί. *Πρακτικά 8ου Διεθνούς Συνεδρίου στην Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση* (σσ. 230-244). Αθήνα.
- Παράσχου, Β., Σπύρου, Σ., Σοφός, Α., Φούζας, Γ., Ρουσάκη, Φ., & Γιασιράνης, Σ. (2021). Καταγραφή επιμορφωτικών αναγκών εκπαιδευτικών την περίοδο του Covid-19. *Πρακτικά 1ου Διεθνούς Διαδικτυακού Εκπαιδευτικού Συνεδρίου «Από τον 20ό στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες: Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα»* (σσ. 462-471). Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 3-5 Ιουλίου 2020.

- Ribble, M. S., Bailey, G. D., & Ross, T. W. (2004). Digital citizenship. Addressing appropriate technology behavior. *Learning and Leading with Technology*, 32(1), 6-12.
- Σταχτιάς, Χ., & Σταχτιάς, Φ. (2020). Ικνηλάτηση των απόψεων των καθηγητών για την τηλεκαπαίδευση στην αρχή της πανδημίας. *Επιστήμες της Αγωγής*, 2(2), 173-194. Ανακτήθηκε στις 15/05/21 από <https://ejournals.lib.uoc.gr/index.php/edusci/article/view/899>
- Στυλιαράς, Γ., & Δήμου, Β. (2015). Κοινωνικά δίκτυα και Web 2.0. Στο Γ. Στυλιαράς & Β. Δήμου (επιμ.), *Διδακτική της Πληροφορικής*, κεφ 6. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε στις 20/05/2021 από: <http://hdl.handle.net/11419/728>
- Simsek, E., & Simsek, A. (2013). New literacies for digital citizenship. *Contemporary Educational Technology*, 4(2), 126-137.
- Snyder, I. (2009). Shuffling towards the future: The enduring dominance of book culture in literacy education. In M. Baynham & M. Prinsloo (eds.), *The Future of Literacy Studies* (pp. 141-159). London: Palgrave Macmillan.
- Street, B. (2009). The future of 'social literacies'. In M. Baynham & M. Prinsloo (eds.), *The Future of Literacy Studies* (pp. 21-37). London: Palgrave Macmillan.
- The New London Group (1996). A pedagogy of multiliteracies. *Harvard Educational Review*, 66(1). Retrieved 9/8/2019 from <https://pdfs.semanticscholar.org/0010/cd89f05537f036c50f57a27eb74dfef3f5b4.pdf>
- UNESCO. (2015). *Global Citizenship Education. Topics and Learning Objective*. Paris: UNESCO.
- Wang, S. K., Hsu, H. Y., Reeves, T. C., & Coster, D. C. (2014). Professional development to enhance teachers' practices in using information and communication technologies (ICTs) as cognitive tools: Lessons learned from a design-based research study. *Computers & Education*, 79, 101-115.
- Warschauer, M. (2009). Digital literacy studies: Progress and prospects. In M. Baynham & M. Prinsloo (eds.), *The Future of Literacy Studies* (pp. 123-140). London: Palgrave Macmillan.